

ALEXANDRU IOAN CUZA AND THE EDUCATION SYSTEM OF SOUTHERN BESSARABIA

Radu Ștefan VERGATTI*

Abstract. Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), Ruler of the Romanian United Principalities, had also reigned during his years on the throne over Southern Bessarabia, meaning the counties of Cahul, Bolgrad, and Ismail. These counties had been taken from the Russian Empire, who had appropriated them in 1812, and were reunited with the Principality of Moldova through the peace treaty signed at the end of the Crimean War (1856). To oppose the process of Russification to which the Romanian population between the rivers Prut and Dniester had been subjected, thus also the people in Southern Bessarabia, ruler Alexandru Ioan Cuza gave much attention to the education system. He had to start from the beginning with the creation of an education system in the Romanian language, which used the Latin alphabet. He created there a completely new education system: a new group of teachers, Romanian schools, Romanian handbooks, curricula. For this, the basis was the Education Law of 1864. In conclusion, I can write that ruler Cuza created the basis for the development of the Romanian education system, including that of Southern Bessarabia, a development which would happen during the time of his successor, Prince Carol I.

Keywords: Alexandru Ioan Cuza, Romanian United Principalities, Romanian language, Romanian education system

Following the Crimean War (1853-1856), in Paris, on March 18/30, 1856, during the Congress of the seven greatest European powers, the peace treaty was signed.¹ During the discussions there were taken into consideration, to some extent, the fiery interventions of Gheorghe Magheru and the letter addressed by the Moldovan boyars to the Congress. General Gheorghe Magheru was a handsome man, who wrote and spoke a form of French which was much appreciated in the Parisian literary salons. He was far ahead of the Brătianu brothers at the time, who were not to be seen by Emperor Napoleon III.² The intense activity of General

---

* Ph.D. field - History. Senior Member of the Academy of Scientists in Romania.

¹ The 1859 Paris peace treaty was published among others in *Recueil des traités de la France, publ. sous les auspices du Ministère des affaires étrangères par M. Jules de Clerq*, tome septième, 1856-1859, A. Durand et Pedone-Lauriel, Paris, 1880, p. 59 and the following.

² Brothers Dimitrie and Ion Brătianu became antipathetic to Emperor Napoleon III because they were part of a Masonry wing, opposing the Emperor of France. They also participated in the murder attempt of Orsini against Napoleon III (see, more recently, A. Jianu, *1853-1854, Paris: Ion Brătianu*

ALEXANDRU IOAN CUZA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL DIN SUDUL BASARABIEI

Radu Ștefan VERGATTI*

Rezumat. Domnul Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) în Principatele Române Unite a stăpânit în anii cât a ocupat tronul și sudul Basarabiei, adică județele Cahul, Bolgrad și Ismail. Aceste județe au fost luate de la Imperiul Rus, care și le însușise în 1812 și reunite cu Principatul Moldovei prin tratatul de pace de la sfârșitul Războiului Crimeei (1856). Pentru a combate procesul de rusificare la care fusese supusă populația românească din Moldova dintre Prut și Nistru, deci și cea din sudul Basarabiei, domnul Alexandru Ioan Cuza a dat multă atenție învățământului. El a trebuit să pornească de la început de la crearea unui învățământ în limba română, unde se folosea alfabetul latin. A creat acolo un sistem de educație complet nou: nou grup de învățători, școli românești, manuale românești, programe de învățământ. La bază a avut legea învățământului din anul 1864. În concluzie pot să scriu că domnitorul Cuza a creat baza pentru dezvoltarea învățământului românesc, inclusiv în sudul Basarabiei, dezvoltare care avea să se petreacă în timpul urmașului său, principele Carol I.

Cuvinte cheie: Alexandru Ioan Cuza, Principatele Române Unite, învățământul românesc, modernizare

În urma războiului Crimeei (1853-1856), la data de 18/30 martie 1856, în Paris, în cadrul Congresului celor șapte mari puteri europene, s-a semnat Tratatul de Pace¹. În cadrul discuțiilor s-a ținut seama, în oarecare măsură, și de intervențiile pătimase ale lui Gheorghe Magheru și de scrisoarea adresată de boierimea moldoveană Congresului. Generalul Gheorghe Magheru era un bărbat frumos, care vorbea și scria o limbă franceză mult apreciată în saloanele literare pariziene. Îi depășea cu mult, în acel moment, pe frații Brătianu, care nu puteau fi văzuți de Napoleon al III-lea². Activitatea intensă a generalului Gheorghe Magheru a fost

---

and the Hippodrome Affair, in idem, *A Circle of Friends. Romanian Revolutionaries and Political Exile, 1840-1859*, Balkan Studies Library, Volume: 3, 2011, pp. 242-251).

* Profesor universitar, domeniul Istorie. Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România.

¹ Tratatul de pace din 1859 de la Paris a fost publicat între altele în *Recueil des traités de la France*, publ. sous les auspices du Ministère des affaires étrangères par M. Jules de Clerq, tome septieme, 1856-1859, A. Durand et Pedone-Lauriel, Paris, 1880, p. 59 și urm.

² Frații Dimitrie și Ion Brătianu deveniseră antipatici împăratului Napoleon al III-lea deoarece erau integrați într-o aripă a masoneriei, potrivnică împăratului Franței. Ei participaseră și la atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea (a se vedea, mai recent, A. Jianu, *1853-1854, Paris: Ion Brătianu and the Hippodrome Affair*, în idem, *A Circle of Friends. Romanian Revolutionaries and Political Exile, 1840-1859*, Balkan Studies Library, Volume: 3, 2011, p. 242-251).

Gheorghe Magheru was supported by Alecu and Nicolae Golescu, as well as by Jules Michelet, Alphonse de Lamartine, Count Pavel Kiseleff – the ambassador of the Russian Empire in France, and Count Alexandre Walewski – cousin of the French emperor, Minister of Foreign Affairs of France.

There finally was achieved, with great difficulty, the inclusion of the Romanian issue in article XX of the Treaty.

Because this was a partial meeting of the need, on October 19/31, 1856 General Magheru also addressed factums to Count Walewski and Lord Clarendon – the latter being the State Secretary of Foreign Affairs of Great Britain. On November 23/December 5, 1856, from London, Dumitru Brătianu addressed a factum to British Prime Minister Lord Palmerston.

In all of these factums there were required the following: 1. The Union of the Danubian Principalities, which, in fact, was also desired by Kiseleff, who however wanted to become their prince; 2. The internationalisation of the status of the Principalities – meaning their passing under the authority of the seven great powers, not only under the authority of a suzerain power (the Sublime Porte) and a guarantor one (the Russian Empire); 3. The attainment of a neutral status of the Black Sea (in order to freely navigate the Danube) and, finally, 4. There was requested that the entire Eastern Moldova (the guberniya of Bessarabia), the area between the Rivers Prut, Dniester, and Danube be reunited with the Principality of Moldova.

This point, regarding the area from the Principality of Moldova occupied in 1812 by the Tsarist Empire, had provoked a series of discussions. These were also caused by the appellation of Bessarabia. Until 1806 the denomination of Bessarabia had represented, in the diplomatic discussions, only the south-eastern part of the Principality of Moldova – the Budjak region. Thus, for political reasons, in order to allow the Tsarist Empire to invade more land, meaning all of Moldova east of the River Prut, the imperial counsellor who dealt in foreign affairs, Count Rumyantsev, required that in the Treaty of Tilsit (1807) the term of Bessarabia be used for the entire East of the Principality of Moldova, therefore the territory which spread between the Rivers Prut, Dniester, and Danube.¹

From there on, the Russians have used this term of Bessarabia as they found convenient. It was made official (after the plunder of 1812 materialised in the Peace of Bucharest in May 16/28²) in 1818 internally in the Russian Empire, by the ukase

---

¹ Acc. Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918*, ed. I, Ed. Viața Românească, Iași, f.a., p. 62; *Acte și documente privitoare la istoria renascerei României*, published by Dimitrie A. Sturdza and C. Colescu Vartic, vol. I, 1391-1841, “Carol Göbl” Institute of Graphic Arts, Bucharest, 1900, pp. 668, 673-674, 678-679; R. Șt. Vergatti, *Ștefan Ciobanu – un savant profesor luptător neînfricat pentru unirea Basarabiei cu Regatul României*, Ed. Semne, Bucharest, 2018, pp. 34-36, N. 2.

² The text – in French – of the Bucharest treaty of 1812 in *Acte și documente relative la renascerea României*, vol. I, ed.cit., pp. 296-302; the text was also translated from Turkish to Romanian and published in Mustafa A. Mehmet (editor), *Documente turcești privind istoria României*, vol. III, 1791-1812, Ed. Academiei, București, 1966, Doc. nr. 209, pp. 362-363.

sprijinită de Alecu și Nicolae Golescu, precum și de Jules Michelet, Alphonse de Lamartine, de contele Pavel Kiseleff – ambasadorul Imperiului Rus în Franța și de contele Alexandre Walewski – văr al împăratului francez, ministru de externe al Franței.

S-a reușit, în final, cu mari greutate, ca în art. XX al Tratatului de pace din 1856 să fie inclusă și problema românească.

Deoarece era o satisfacere parțială a acesteia, la 19/31 octombrie 1856 generalul Magheru a adresat memorii și contelui Walewski și lordului Clarendon – acesta din urmă secretarul de stat pentru afacerile externe al Marii Britanii. La 23 noiembrie/5 decembrie 1856 din Londra Dumitru Brătianu i-a adresat un memoriu premierului britanic lord Palmerston.

În toate aceste memorii s-a cerut: 1. Unirea Principatelor Dunărene, pe care, dealtfel, o dorise și Kiseleff, care însă vroia să devină principe al lor; 2. Internaționalizarea statutului Principatelor – adică trecerea lor sub autoritatea celor șapte mari puteri, nu numai sub autoritatea unei puteri suzerane (Sublima Poartă) și a uneia garante (Imperiul Rus); 3. obținerea neutralizării statutului Mării Negre (pentru a se putea circula liber pe Dunăre) și, în fine, 4. S-a cerut ca întreaga Moldovă de răsărit (gubernia Basarabia), partea dintre Prut, Nistru și Dunăre să fie reunită cu Principatul Moldovei.

Acest punct, referitor la porțiunea din Principatul Moldova ocupată în 1812 de Imperiul Țarist, a provocat o serie de discuții. Ele s-au datorat și denumirii de Basarabia. Până în anul 1806 denumirea de Basarabia a desemnat în discuțiile diplomaților doar o parte de sud-est din Principatul Moldova – Bugeacul. Atunci, din rațiuni politice, pentru a permite Imperiului Țarist să cotopească mult mai mult, anume toată Moldova de la răsărit de Prut, consilierul imperial care se ocupa cu problemele de politică externă, contele Rumianțev, a cerut ca în tratatul de la Tilsit (1807) să se folosească termenul de Basarabia pentru întregul răsărit al Principatului Moldova, adică a teritoriului care era cuprins între râul Prut, fluviul Dunăre și fluviul Nistru¹. De atunci înainte, rușii au întrebuițat acest termen de Basarabia după cum le-a fost convenabil. El a fost oficializat (după raptul din 1812 materializat prin pacea de la 16/28 mai din București²), în anul 1818 pe planul intern al Imperiului Rus, prin ucazul semnat de țarul Alexandru I³.

¹ Cf. Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918*, ed. I, Ed. Viața Românească, Iași, f.a., p. 62; *Acte și documente privitoare la istoria renascerei României*, publ.de Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu Vartic, vol. I, 1391-1841, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1900, p. 668, 673-674, 678-679; R. Șt. Vergatti, *Ștefan Ciobanu – un savant profesor luptător neînfricat pentru unirea Basarabiei cu Regatul României*, Ed. Semne, București, 2018, p. 34-36, N. 2.

² Textul – în limba franceză – al tratatului de la București din 1812 în *Acte și documente relative la renascerea României*, vol. I, ed.cit., p. 296-302; textul a fost tradus și din limba turcă în limba română și publicat în Mustafa A. Mehemt (editor), *Documente turcești privind istoria României*, vol. III, 1791-1812, Ed. Academiei, București, 1966, Doc. nr. 209, p. 362-363.

³ Pentru împrejurările și condițiile adoptării Statutul Basarabiei din anul 1818 în cadrul Imperiului Rus – actul prin care s-a oficializata în Imperiu numele Basarabia, v. Ștefan Ciobanu, *La Bessarabie*.

signed by Tsar Alexander I.¹ Finally, it was decided that only a part would be reunited with the Principality of Moldova, meaning approximately three counties in the south, of that which the Russians stole through the Peace of 1812.

Following an order of Grand Vizier Fuad Pasha, on March 1/13, 1857 the army of the Principality of Moldova officially crossed the River Prut, with ceremony and in parade uniforms, and started to take possession of what was established by the Treaty of Paris in 1856 – a part of the south of Bessarabia.²

The line of the border was traced on the terrain with difficulty, due to the opposition and delay of the Russians.³ Here, the defensive role of protector of the interests of the Tsarist Empire was played by probably the greatest Russian diplomat of the 19th century, knjaz Alexandr Gorchakov.⁴

In article XX of the Peace Treaty in 1856 there was established that the border of the Principality of Moldova with the Tsarist Empire would follow a line starting from the Black Sea, one kilometre east of Lake Burna-Sola, then again meet at right angles the road to Akkerman, and then follow this road until Trajan's Wall, after which it would pass south of Bolgrad, climb along the River Ialpuș until Sărățica and then reach Cotul Morii on the Prut River. Upstream of this point, the boundary would remain unchanged.⁵

Finally, the boundary line was rectified: it followed Trajan's Wall until the Ialpuș River, but also included the settlements of Bolgrad and Tabac under the reign of the Principality of Moldova, and Russia was left with a portion of the Bolgrad County.⁶ The surface that was reunited with the Principality of Moldova was

---

Sa population-son passé, sa culture, ed. I, Moniteur Officiel et Imprimeries de l'État, Imprimerie Nationale, Bucarest, 1941, p. 54.

¹ For the circumstances and conditions of the adopting of the Status of Bessarabia from 1818 within the Russian Empire – the act through which the name of Bessarabia was officialised in the Empire, see Ștefan Ciobanu, *La Bessarabie. Sa population-son passé, sa culture*, ed. I, Moniteur Officiel et Imprimeries de l'État, Imprimerie Nationale, Bucharest, 1941, p. 54.

² Acc. *Acte și documente...*, vol. III, pp. 1041-1042, N. 786; idem, vol. IV, p. 47, N. 895.

³ On December 26, 1856 /January 6, 1857 there is signed the Protocol for the fixing of the boundary by the representatives of the signing powers of the Treaty of Paris. I can mention here that there was a particular fight for the rule of the city of Bolgrad. With much difficulty, the city of Bolgrad would be naturally included in the territory of Bessarabia that was united with the Principality of Moldova. In exchange, the Russians received the city of Komrat and its hinterland.

⁴ Acc. Radu Ștefan Vergatti, *Marea criză orientală dintre anii 1875-1878 și cneazul Alexandr Mihailovici Gorceakov*, în vol. *140 de ani de relații diplomatice între România și Rusia, 23 octombrie 2018* (bilingual volume, in Romanian and Russian), Editura Fundația Europeană Titulescu, Bucharest, 2019, pp. 43-64.

⁵ Acc. *Acte și documente privitoare la istoria renascerei României*, published by Dimitrie A. Sturdza and C. Colescu Vartic, vol. II, Bucharest, 1892, p. 1081.

⁶ Idem, vol. II, cited edition, p. 1033.

În final, s-a decis ca Principatului Moldova să-i fie reunită doar o parte, aproximativ trei județe din sud, din ceea ce răpiseră rușii prin Pacea din anul 1812.

Ca urmare a unui ordin al marelui vizir Fuad-pașa, la 1/13 martie 1857 armata Principatului Moldovei a trecut Prutul în mod oficial, cu ceremonial și în uniforme de paradă și a început să ia în stăpânire ceea ce s-a stabilit prin tratatul de la Paris din 1856 – o parte din sudul Basarabiei¹.

Traseul graniței a fost stabilit pe teren cu greutate, datorită opoziției și tergiversărilor rusești². Aici rolul de apărare a intereselor Imperiului Țarist l-a avut poate cel mai mare diplomat rus al secolului al XIX-lea, cneazul Alexandr Gorceakov³.

În art. XX al Tratatului de pace din 1856 se stabilea că granița cu Principatului Moldova cu Imperiul Țarist trebuia să urmeze o linie plecând de la Marea Neagră, la un km est de lacul Burna-Sola, apoi să reîntâlnească perpendicular drumul spre Akkerman, apoi să urmeze acest drum până la Valul lui Traian, după care prin partea de sud a Bolgradului, trebuia să urce de-a lungul fluviului Ialpuș până la Sărățica și să ajungă până la Cotul Morii pe Prut. În amonte de acest loc, hotarul rămânea neschimbat⁴.

În final, linia hotarului a fost rectificată: ea urma Valul lui Traian până la râul Ialpuș, dar includea localitățile Bolgrad și Tabac în stăpânirea Principatului Moldovei, iar Rusiei îi rămânea o parte din județul Bolgrad⁵. Suprafața reunită cu Principatul Moldovei era menționată în verste pătrate – 10.228, având o populație de 127.330 locuitori, în majoritate români⁶. Practic, ceea ce se reunea cu Moldova erau aproape trei județe – Cahul, Bolgrad (în parte), Ismail. După calculele făcute

¹ Cf. *Acte și documente...*, vol. III, p. 1041-1042, N. 786; idem, vol. IV, p. 47, N. 895.

² La 26 decembrie 1856 /6 ianuarie 1857 s-a încheiat Protocolul de fixare a graniței de către reprezentanților puterilor semnatare ale Tratatului de la Paris. Pot să menționez aici că s-a dat o luptă deosebită pentru stăpânirea orașului Bolgrad. Cu multă greutate s-a putut include în mod firesc orașul Bolgrad în teritoriul Basarabiei care a fost reunit cu Principatul Moldovei. În schimb rușii au primit orașul Komrat și hinterlandul acestuia.

³ Cf. Radu Ștefan Vergatti, *Marea criză orientală dintre anii 1875-1878 și cneazul Alexandr Mihailovici Gorceakov*, în vol. 140 *de ani de relații diplomatice între România și Rusia, 23 octombrie 2018* (volum bilingv, în limba română și în limba rusă), Editura Fundația Europeană Titulescu, București, 2019, p. 43-64.

⁴ Cf. *Acte și documente privitoare la istoria renascerei României*, publ.de Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu Vartic, vol. II, București, 1892, p. 1081.

⁵ Idem, vol. II, ed.cit., p. 1033.

⁶ A se vedea îndeosebi harta *Carte Ethnographique de la population rurale de la Bessarabie*, întocmită în 1907, publicată în Ștefan Ciobanu, *La Bessarabie. Sa population-son passé, sa culture*, ed.cit., anexă finală; o variantă a acestei hărți, datată 1920, în lb. Italiană, în Adrian Năstase, Mihai Gribincea, Ovidiu Dumitru (eds.), *Descriptio Bessarabiae. Basarabia în cinci secole de cartografie*, Muzeul Național al Hărților și Cărților Vechi, Institutul Cultural Român, București, 2017, p. 283, Nr. 115; Cf. Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, ed. II, București, 1991, p. 192-193.

mentioned in square versts – 10.228, having a population of 127.330 inhabitants, the majority of which was Romanian.¹ Practically, that which was reunited with Romania were almost three counties – Cahul, Bolgrad (partially), and Ismail. According to the calculations of N. Suțu in 1859-1860, the surface was of 4.088 square miles, meaning 10.486,7 square kilometres, and the population would have been of 178.007 inhabitants.² This large difference in number of inhabitants in the three counties that were reunited with the Principality of Moldova is due to, most probably, the permanent fluctuation and mutation of the population. Meanwhile, kaymakam Toderiță Balș died and was replaced by younger Nicolae Vogoride who was tied by his interests, in many ways, to the Sublime Porte and the Habsburg Empire. On September 12, 1858 he named the recently promoted Colonel Alexandru Ioan Cuza “assistant of the hetman of the militia”, Gheorghe Manu.³ On September 22, 1858 hetman Gheorghe Manu ordered Colonel Alexandru Ioan Cuza to check the posts along the border of Bessarabia, reunited with the Principality of Moldova. Alexandru Ioan Cuza also had to inquire about the condition of the premises in Bolgrad where the officer of a battalion was supposed to be installed. The colonel who was sent to Bessarabia was informed that there was not necessary to rent with the same purpose locations in the cities of Ismail, Reni, and Chilia, since the buildings there were in good condition.⁴ Those that Al .I. Cuza had viewed had terrified him. He found the confirmation of that which his friend from Paris, Vasile Alecsandri, had written to Ion Ghica in Istanbul: “*The Bessarabian boyars are the unhappiest beings, the most humiliated (...) in the world since they fell under the Russian reign. In their eyes Moldova is an Eldorado towards which they aspire with ardour and each time they can cross the Prut without fear of compromising*

---

¹ See especially the map *Carte Ethnographique de la population rurale de la Bessarabie*, made in 1907, published in Ștefan Ciobanu, *La Bessarabie. Sa population-son passé, sa culture*, cited edition, final annex; a variant of this map, dated 1920, in Italian, in Adrian Năstase, Mihai Gribincea, Ovidiu Dumitru (eds.), *Descriptio Bessarabiae. Basarabia în cinci secole de cartografie*, Muzeul Național al Hărților și Cărților Vechi, Institutul Cultural Român, Bucharest, 2017, p. 283, Nr. 115; Acc. Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, ed. II, Bucharest, 1991, pp. 192-193.

² Acc. D. Vitcu, *Tratatul de la Paris (1856) și avaturile delimitării hotarului european între Rusia și Turcia*, in vol. *Congresul de pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*, (eds. D. Ivănescu, D. Vitcu), Editura Junimea, Iași, 2006, p. 115, N. 6.

³ It is possible that the promotion of Alexandru Ioan Cuza to the rank of Colonel and his naming as help of the hetman of the militia, of the commander of the army of the Principality of Moldova, Gheorghe Manu, was made at the same time by kaymakam Nicolae Vogoride (acc. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Ed. Științifică, Bucharest, 1966, p. 68 and N. 5). It is very difficult to use archive documents referring to Alexandru Ioan Cuza because at the moment of him being forced to sign his abdication act, the plotters, led by Dimitrie Sturdza, Ion Brătianu etc., made sure to confiscate all the acts found in the palaces of the ruler. Later, Dimitrie Sturdza gave a part of the documents to professor Ion Bianu, who at the time was head of the Library of the Romanian Academy (*idem*, p. 6).

⁴ Acc. The Cuza Archives, LIII, f. 1r-1v., after C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 69, N. 1.

de N. Suțu în 1859-1860, suprafața era 4.088 mile pătrate, adică 10.486,7 kmp, iar populația ar fi fost de 178.007 locuitori¹. Această deosebire mare în ceea ce privește numărul populației din cele trei județe reunite cu Principatul Moldovei se datorește, foarte probabil, permanentei fluctuații și mutații a populației. Între timp a murit caimacamul Toderiță Balș, a fost înlocuit de mai tânărul Nicolae Vogoride, legat prin interese, pe diverse planuri, de Sublima Poartă și de Imperiul Habsburgic. La data de 12 septembrie 1858 el l-a numit pe recent avansatul colonel Alexandru Ioan Cuza „ajutor al hatmanului miliției” Gheorghe Manu². La 22 septembrie 1858 hatmanul Gheorghe Manu i-a ordonat colonelului Alexandru Ioan Cuza să cerceteze pichetele din lungul graniței Basarabia reunită cu Principatul Moldovei. Alexandru Ioan Cuza mai trebuia să se intereseze și despre starea localului din Bolgrad unde trebuia să se instaleze ștabul unui batalion. I s-a precizat colonelului trimis în Basarabia că nu era necesar să închirieze în același scop localuri în orașele Ismail, Reni și Chilia, deoarece acolo clădirile erau în bună stare³. Cele văzute de Al. I. Cuza l-au îngrozit. Îi era confirmat ceea ce scrisese prietenul său Vasile Alecsandri de la Paris către Ion Ghica la Istanbul: „Boierii basarabeni sunt ființele cele mai nefericite, cele mai umilite (...) din lume de când se află sub stăpânirea rusă. În ochii lor Moldova este un Eldorado către care ei aspiră cu ardoare și de fiecare dată când pot trece Prutul fără teama de a se compromite, o fac cu inima deschisă ca să respire aer curat! Câțiva proprietari basarabeni, dintre cunoștințele mele, au făcut sacrificii majore pentru a trece frontiera cu cățel și purcel, adică cu rămășițele averii lor, căci pentru a te descotorosi de bunurile de dincolo de Prut, trebuie să accepți pierderea a trei sferturi dintre ele. Am deci toate motivele să cred că jugul rusesc apasă cu toată greutatea asupra boierilor din Basarabia. (...) Cât despre țărani, îi consider mai puțin necăjiți decât cei din Moldova, dar nu deduc din aceasta că nu ar fi foarte fericiți să scape de jignirile pissenikului, cinovnikului și altor canalii moscovite. Țăranii au păstrat neștirbite și limba și naționalitatea și portul și înfățișarea. Ei sunt români în asemenea măsură, încât nici nu vor măcar să învețe limba opresorilor lor.”⁴

¹ Cf. D. Vitcu, *Tratatul de la Paris (1856) și avaturile delimitării hotarului european între Rusia și Turcia*, în în vol. *Congresul de pace de la Paris (1856). Prefaceri europene, implicații românești*, (eds. D. Ivănescu, D. Vitcu), Editura Junimea, Iași, 2006, p. 115, N. 6.

² S-ar putea ca înaintarea lui Alexandru Ioan Cuza la gradul de colonel și numirea lui ca ajutor al hatmanului miliției, al comandantului armatei Principatului Moldova, Gheorghe Manu să fi fost făcută în același timp de către caimacamul Nicolae Vogoride (cf. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Ed. Științifică, București, 1966, p. 68 și N. 5). Este foarte greu să fie folosite documente de arhivă referitoare la Alexandru Ioan Cuza deoarece în momentul obligării lui să semneze actul de abdicare, complotiștii, în frunte cu Dimitrie Sturdza, Ion Brătianu etc., au avut grijă să confişte toate actele găsite în palatele domnitorului. Târziu, Dimitrie Sturdza a dat o parte din acte profesorului Ion Bianu, care conducea atunci Biblioteca Academiei Române (*idem*, p. 6).

³ cf. Arhivele Cuza, LIII, f. 1r-1v., apud C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 69, N. 1.

⁴ B.A.R., Mss. 803, f. 57-58; Elena Rădulescu-Pogoneanu, *Vieța lui Alecsandri*, Craiova, 1940, f. 161-162; Grigore Chiriță, *Pașoptiștii români plângeau Basarabia. O scrisoare inedită a lui Vasile Alecsandri*, în „Cotidianul”. Arhiva Supliment de istorie, an I, 1992, nr. 3 din 26 iunie 1992, p. 1.

themselves, the openheartedly do it so they can breathe clean air! Several Bessarabian holders, among my acquaintances, have made major sacrifices to cross the border with everything they own, thus the remains of their fortunes, because to get rid of the goods from across the Prut, one has to accept the loss of three quarters of them. I, therefore, have all reasons to believe that the Russian yoke presses with all of its weight on the shoulders of the boyars of Bessarabia. (...) As for the peasants, I consider them to be less downcast than the ones from Moldova, but I do not infer from this that they would not be very happy to escape from the affronts of the pissenik, cinovnik and other Muscovite scum. The peasants have preserved intact the language and the nationality and the attire and the guise. They are Romanian in such measure, that they do not even wish to learn the language of their oppressors.”¹

The observations of Vasile Alecsandri have been righteous. The Tsarist regime had trodden the path of total Russification and the removal of the Romanian populace from Bessarabia. To this end, it used several methods. The first was that of colonisation of the region. It brought in Bessarabia, in 1814-1815 and then in 1819, German population from the Duchy of Warsaw and then from Baden, Bavaria, and even Austria. The newcomers were put in possession of great surfaces of land to become loyal to the Tsarist regime.² In 1818-1918 and later, there have been brought to Bessarabia Bulgarian colonists from south of the Danube. As opposed to the Germans, who only occupied 17 settlements, the Bulgarian colonists occupied 48. Among them, there also were Aromanians and Greeks.³ They fixed their most important centre in the city of Bolgrad, which was in tight connection with the city of Brăila. Apart from these colonists whose numbers are hard to estimate for the lack of censuses, there have also been brought Jews, Ruthenians, Armenians etc. The Jewish colonists have been granted possession of large surfaces of land. This was done thus to attempt their transformation to agriculturists.⁴ This was not accomplished. The Jews did not renounce their urban life, where they practised their traditional trades of artisans and merchants. Other ways in which the Russification was attempted had been the church and the education system. The Russian authorities also did not succeed in these directions.

Professor Ion I. Solcanu, making use of the internal archives, wrote a serious work on the Romanian education system in Bessarabia during the time in which the

---

¹ B.A.R., Mss. 803, f. 57-58; Elena Rădulescu-Pogoneanu, *Vieța lui Alecsandri*, Craiova, 1940, f. 161-162; Grigore Chiriță, *Pașoptiștii români plângeau Basarabia. O scrisoare inedită a lui Vasile Alecsandri*, in „Cotidianul”. Supliment de istorie Archive, year I, 1992, no. 3 from June 26, 1992, p. 1.

² Acc. Ștefan Ciobanu, *La Bessarabie*, cited edition, pp. 35-38.

³ Idem, p. 20 and the following.

⁴ Idem, pp. 22-24.

Observațiile lui Vasile Alecsandri au fost îndreptățite. Regimul țarist mersese pe drumul unei rusificări totale și a înlăturării populației românești din Basarabia. În acest sens, folosise mai multe metode. Prima a fost aceea a colonizării regiunii. Adusese în Basarabia între anii 1814-1815 și apoi în 1819 populație germană din ducatul Varșoviei și apoi din Baden, Bavaria și chiar Austria. Nou-veniții fuseseră împroprietăriți cu suprafețe mari de pământ pentru a fi credincioși regimului țarist¹. Între 1818-1918 și mai târziu, au fost aduși în Basarabia coloniști bulgari din sudul Dunării. Spre deosebire de germani, care ocupaseră numai 17 localități, coloniștii bulgari au ocupat 48 de așezări. Alături de ei, au venit și armâni și greci². Ei și-au fixat centrul lor cel mai important în orașul Bolgrad, aflat în strânsă legătură cu Brăila. În afară de acești coloniști al căror număr este greu de apreciat în lipsa unor catagrafii corecte, au fost aduși și evrei, ruteni, armeni etc. Coloniștilor evrei li s-au dat în posesie mari suprafețe de pământ. S-a procedat astfel deoarece s-a încercat să fie transformați în agricultori³. Nu s-a reușit. Evreii nu au renunțat la viața urbană, unde practicau meseriile lor tradiționale de meșteșugari și comercianți. Alte căi pe care s-a încercat rusificarea au fost biserica și învățământul. Autoritățile rusești nu au reușit nici în aceste direcții.

Profesorul Ion I. Solcanu, folosind arhivele interne, a scris o serioasă lucrare despre învățământul românesc în Basarabia în timpul cât județele din sudul acesteia au fost reunite cu Principatul Moldovei și apoi, după unire, cu Principatul României⁴. Domnia sa a scos în evidență în special efortul autorităților române de re-românizare a întregii populații din cele trei județe basarabene – Cahul, Bolgrad și Ismail. Este o lucrare mai mult decât meritorie, deoarece completează o pagină din istoria României. Prin filele pe care le-am scris, urmăresc să întăresc baza pe care s-a înălțat învățământul românesc după îndepărtarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

După inspecția făcută în județele Cahul, Bolgrad și Ismail, în toamna anului 1858 și, desigur după ce a ajuns domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza și-a pus problema constant, între anii 1859-1866, să oprească și să înlătore procesul de rusificare. A acționat în primul rând în direcția învățământului. În timpul cât fusese în Basarabia, Alexandru Ioan Cuza a beneficiat de concluziile din rapoartele profesorului Petru Costandache. Acesta fusese trimis în regiunea reunită cu Principatul Moldovei pentru a verifica situația școlilor. A făcut mai multe rapoarte în martie și august 1857. El a arătat că în cele trei județe basarabene situația pentru populația română nu era bună din punctul de vedere al școlilor. În satele românești

¹ Cf. Ștefan Ciobanu, *La Bessarabie*, ed.cit., p 35-38.

² Idem, p. 20 și urm.

³ Idem, p. 22-24.

⁴ Cf. Ion I. Solcanu, *Școala românească în județele Cahul, Bolgrad și Ismail pe durata reîntrupării la Principatele Române 1857-1878*, Ed. Enciclopedică, București, 2013.

counties in the south had been reunited with the Principality of Moldova and, subsequently, after the Union, with the Principality of Romania.¹ He highlighted especially the effort of the Romanian authorities to re-Romanianise the entire population of the three counties of Bessarabia – Cahul, Bolgrad, and Ismail. This is a more than praiseworthy work, since it completes a page of Romanian history. Among the pages that I have written, I attempt to strengthen the basis on which the Romanian education rose after the removal of ruler Alexandru Ioan Cuza.

After the inspection performed in the counties of Cahul, Bolgrad, and Ismail, in the autumn of 1858 and, of course, after he became Ruler of the United Principalities, Alexandru Ioan Cuza constantly considered, in 1859-1866, stopping and removing the Russification process. He acted, in the first place, in the direction of the education system. While in Bessarabia, Alexandru Ioan Cuza benefited from the conclusions of the reports of Professor Petru Costandache. He was sent to the region reunited with the Principality of Moldova to verify the situation of the schools. He made several reports in March and August 1857. He had shown that in the three Bessarabian counties the situation for the Romanian populace regarding the schools was not good. In the Romanian villages the children were not attending school because they were employed in working the fields. There were no teachers, nor schools. Seldom, in several villages, the children were taught by the priests how to write, read, and calculate. The basic education provided by these priests took place in the parish houses or in the residence of a wealthier peasant. P. Costandache remarked that there was but a single somewhat more organised school in Bolgrad, as well as several schools in the villages of the Bulgarian colonists, in which the teaching language was “Rossiana” (TN: Russian).²

The Romanian education system had to be reformed starting from scratch, according to the legislation from 1851, which was in effect all over the Principality of Moldova.³ Professor Petre Costandache, the envoy of the government from Iași in his capacity as an inspector, acted extremely fast. Even from March 1857 he made concrete proposals of organising the education, he showed where the professors would be taken from, where the funding could have been found – and all this while in March 1857 the Romanian administration had just entered and was just being installed.

---

¹ Acc. Ion I. Solcanu, *Școala românească în județele Cahul, Bolgrad și Ismail pe durata reîntrupării la Principatele Române 1857-1878*, Ed. Enciclopedică, Bucharest, 2013.

² *Idem*, p. 24.

³ For legislation, see Al. Argint, *Baza legislativă a învățământului primar și secundar laic din Basarabia în anii 1857-1858*, in „Tyragetia”, s.n., vol. IX [XXIV], no. 2, 2015, pp. 133-142, in which he presents the legislation of Bessarabia under Tsarist rule, and incidentally that of the Principality of Moldova.

copiii nu veneau la școală deoarece erau folosiți la munca ogoarelor. Nu erau nici învățători, nici școli. Arar în unele sate copiii erau învățați să scrie, să citească și să socotească de preoți. Învățământul elementar al acestor preoți își desfășura cursurile în casele parohiale sau în locuințele unui sătean mai avut. P. Costandache a remarcat că era o singură școală oarecum organizată, în Bolgrad, precum și unele școli în sate unde locuiau coloniști bulgari, în care se predă în limba „rossiană”.¹

Trebuia organizat învățământul românesc, de la zero, conform legislației din anul 1851, atunci în vigoare în tot cuprinsul Principatului Moldova². Profesorul Petre Costandache, trimisul guvernului de la Iași în calitate de inspector, a acționat extrem de rapid. Încă din martie 1857 a făcut propuneri concrete de organizare a învățământului, a arătat de unde pot fi luați profesorii, de unde pot veni fondurile – și aceasta în condițiile în care în martie 1857 abia intrase și se instala administrația română.

Ca urmare a rapoartelor și planurilor profesorului P. Costandache, Ion Ionescu „dregător al coloniilor din Basarabia” a procedat la selecționarea, în persoană, de la Iași 15 absolvenți ai Școlii Preparandale de la Trei Ierarhi, ulterior devenită școală normală, pentru a fi trimiși să deschidă școli în partea de Basarabie reunită cu Moldova³.

Pentru învățători s-a cerut și o salarizare de 200 carboave (ruble din argint)/an, adică 2000 lei. Se propunea această sumă, superioară celei de 120 carboave, deoarece se ținea seama de „scumpetea vieții” existentă în Basarabia⁴. Pe lângă învățători erau necesare mult mai multe elemente. Erau nevoie de clădiri pentru școli, înzestrare cu mobilier, manuale și tot ce era necesar pentru procesul de învățământ.

În satele românești, unde populația era sărăcită, se aplicase, până la unirea din 1856-1857, legislația din Imperiul Țarist, unde școlile erau susținute doar de comunitățile locale, din banii lor. Sigur că în cazul coloniștilor germani și bulgari, fusese altă situație, căci ei se bucuraseră de sprijinul autorităților ruse, prin alocarea unor suprafețe întinse de teren, prin exceptarea de la taxe etc. Situația de avantajare a coloniștilor a continuat și după unirea cu Principatul Moldovei. Exemplul cel mai clar este al orașului Bolgrad. Pentru acel oraș și școala bulgărească din localitate, după unire, caimacamul Moldovei, Nicolae Conachi Vogoride, dăduse Hrisovul

---

¹ *Idem*, p. 24.

² Pentru legislație, v. Al. Argint, *Baza legislativă a învățământului primar și secundar laic din Basarabia în anii 1857-1858*, în „Tyragetia”, s.n., vol. IX [XXIV], nr. 2, 2015, p. 133-142, unde prezintă legislația din Basarabia de sub stăpânire țaristă, cât și incidental pe cea din Principatul Moldovei.

³ Cf. I. Solcanu, *op.cit.*, p. 25.

⁴ *Ibidem*. A se vedea și considerațiile Tatiane Chicaroș, *Unele considerații privind evoluția învățământului laic și bisericesc din Basarabia în sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea*, în Tyragetia”, s.n., vol. III [XVIII], nr. 2, 2009, 195-202.

Following the reports and plans of Professor P. Costandache, Ion Ionescu “governor of the colonies of Bessarabia” proceeded to select from Iași, in person, 15 graduates of the Pedagogic School “Trei Ierarhi”, which later became a normal school, to be sent to open schools in the part of Bessarabia which was reunited with Moldova.¹

For the teachers there was also requested a sum of 200 karbovanets (silver roubles) per year, meaning 2000 lei. This sum, which was superior to that of 120 karbovanets, was proposed since there was taken into consideration the “dearness of life” existent in Bessarabia.² Apart from the teachers many more elements were necessary. There was a need for schools, provided with furniture, manuals, and everything necessary for the education process.

In the Romanian villages, where the population was impoverished, there had been applied, until the Union in 1856-1857, the legislation from the Tsarist Empire, where the schools were only supported by the local communities, from their own money. Of course, in the case of the German and Bulgarian colonists, the situation had been different, since they enjoyed the support of the Russian authorities, through the allocation of large areas of land, through the exemption from taxes etc. This situation of favouring the colonists also went on after the union with the Principality of Moldova. The clearest example is that of the city of Bolgrad. For that city and its Bulgarian school, after the Union, the kaymakam of Moldova, Nicolae Conachi-Vogoride, issued a special law, Chrysobull no. 4726/June 10, 1858. Through this act, the school of Bolgrad received great income, since it enjoyed the fishing tax from the six lakes that surrounded the city, the tavern tax from the hinterland of the city, and the bridge tax. By checking the school funds from the cash desk in 1866, there have been found 413.797 lei and 24 para.³ This sum, which was enormous for a school, was exclusively owed to the rights that the Chrysobull of kaymakam Nicolae Conachi-Vogoride, originating from Bulgaria, granted to the Central School of Bolgrad. Furthermore, the Chrysobull accorded the right of self-administration to the Bulgarian colonists.

In the autumn of 1860, Mihail Kogălniceanu, who was prime minister of the government of Moldova and interim of the Ministry of Cults and Public Instruction, visited Bolgrad. Immediately after his departure from the city, there erupted an uprising of the Bulgarian colonists. They were dissatisfied with the modernisation, Occidentalizing Europeanization of Bessarabia, and with the introduction of the military service as required by the Romanian Principalities. After a violent confrontation between the local authorities and a part of the Bulgarian colonists,

---

¹ Acc. I. Solcanu, *op.cit.*, p. 25.

² Ibidem. See also the consideration of Tatiana Chicaroș, *Unele considerații privind evoluția învățământului laic și bisericesc din Basarabia în sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea, în Tyrageția*, s.n., vol. III [XVIII], nr. 2, 2009, pp. 195-202.

³ Acc. I. Solcanu, *op. cit.*, p. 287.

nr. 4726/ 10 iunie 1858. Prin acest act școala din Bolgrad dobânda mari venituri, căci se bucura de darea în pește de la cele șase lacuri care înconjurau orașul, de la darea pe cârciumărit din hinterlandul localității și din darea pentru podărit. La o verificare a fondurilor școlii aflate în casierie în 1866 s-au găsit 413797 lei și 24 parale¹. Suma aceasta, enormă pentru o școală, se datora exclusiv drepturilor pe care le acorda Hrisovul caimacamului Nicolae Conachi-Vogoride, bulgar de origine Școlii Centrale din Bolgrad. Mai mult, Hrisovul acorda dreptul coloniștilor bulgari să se autoadministreze.

În toamna anului 1860, Mihail Kogălniceanu, care era premier al guvernului Moldovei și interimar la Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, a vizitat Bolgradul. Imediat după plecarea lui din oraș, a izbucnit o răscoală a coloniștilor bulgari. Ei erau nemulțumiți datorită modernizării, europenizării în spirit occidental a Basarabiei și a introducerii serviciului militar așa cum o cereau Principatele Române. După o confruntare violentă între autoritățile locale și o parte a coloniștilor bulgari, cca.16.000 până la 21.500 coloniști bulgari au migrat din Basarabia unită cu România către Imperiul Rus². Coloniștii bulgari s-au revoltat deoarece prin ucazul din 1819 semnat de țarul Alexandru I ei erau scutiți de serviciul militar, tocmai pentru a coloniza regiunea înlăturându-i pe români. Această scutire exista în Imperiul Țarist pentru coloniști. Dar coloniștii bulgari nu țineau seama de o situație simplă: ei nu mai erau supuși autorității Imperiului Țarist, ci locuiau în Principatele Dunărene Unite. Aici se aplicau alte legi. Elena Siupiur³ a dat foarte multă importanță celor întâmplate cu Școala Centrală Bulgărească din Bolgrad, deoarece a fost singura a poporului bulgar înainte de eliberarea Bulgariei după războiul dintre anii 1877-1878.

Coloniștii bulgari nu avuseseră niciun motiv real pentru a se răscula. Fusese și o incitare a lor de către agenți ai autorităților ruse⁴. Ion Ionescu, în calitatea lui de dregător al coloniilor, scria în raportul său din august 1857:

¹ Cf. I. Solcanu, *op. cit.*, p. 287.

² ANIC, MCIP, dos. 1153, f. 174 (referat al Ministerului către Consiliul de Miniștri, 1865); Z. C. Arbore, *Basarabia în secolul XIX*, Carol Göbl, București, 1898, p. 198 și urm.

³ Cf. E. Siupiur, *Pătrunderea instituțiilor moderne românești în sudul Basarabiei după războiul Crimeii (1856-1878)*, în „Destin Românesc”, nr. 4, 1996, p. 35-45; idem, *Bălgarskite ucihilišta v Rumânia prez XIX vek. Dokumenti, 1856-1877*, Editura Academiei Bulgare „Prof. Marin Drinov”, Sofia, 1999; idem, *Emigrația: condiție umană și politică în Sud-Estul european*, Editura Academiei Române, București, 2009.

⁴ A se vedea, de exemplu, problema banilor coloniștilor depuși la Banca din Odesa. După unirea din 1857, Imperiul Țarist a refuzat să le dea banii coloniștilor care erau acum în Principatul Moldovei, respectiv România, pentru a-i determina să se revolte împotriva statului român (cf. Ștefan Petrescu, *Administrație publică și școli în sudul basarabiei sub administrația românească între 1857 și 1878*, în vol. *Conferința „Centenar Sfatul Țării: 1917–2017”*, Materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, Moldova, 21 noiembrie 2017, Ed. Editura Lexon PRIM, Chișinău, 2017, p. 207-218, aici p. 210-211).

around 16.000 and up to 21.500 Bulgarian colonists migrated from the Bessarabia that united with Romania to the Russian Empire.¹ The Bulgarian colonists had revolted because through the 1819 ukase signed by Tsar Alexander I they were exempted from military service, exactly in order to colonize the region by dismissing the Romanians. This exempt existed in the Tsarist Empire for the colonists. But the Bulgarian colonists did not consider the simple situation: they were no longer subjected to the authority of the Tsarist Empire, but were living in the Danubian Principalities. Other laws were being applied here. Elena Siupiur² gave great importance to that which had happened with the Central Bulgarian School in Bolgrad, since it was the only one belonging to the Bulgarian people before the freeing of Bulgaria after the war in 1877-1878.

The Bulgarian colonists had no real reason for revolt. They were also incited by agents of the Russian authorities.³ Ion Ionescu, in his quality of governor of the colonies, wrote in his report from August 1857:

“Here everybody is free to speak the language they took with the milk of their mother and that is the soul of one’s nation”,⁴ and “in Romania, a Bulgarian nationality with the wonderful privilege of enjoying all the political rights of the Romanians and still be Bulgarian!”⁵

These words show great tolerance towards the colonists. They could also study in their language, along with the Romanian language. The use of inherent language was inconceivable during the Russian rule.

University professor Teodor Veisa, who taught civil law in Iași, school inspector, requested that the teaching be done in the Romanian language. This was not an easy mission for the new teachers. The introduction of the Latin alphabet had just been legislated in the United Principalities, and the people were not used to it. The teachers had no manuals and school instruments to be able to teach the pupils.

---

¹ ANIC, MCIP, dossier 1153, f. 174 (report of the Ministry to the Council of Ministers, 1865); Z. C. Arbore, *Basarabia în secolul XIX*, Carol Göbl, Bucharest, 1898, p. 198 and following.

² Acc. E. Siupiur, *Pătrunderea instituțiilor moderne românești în sudul Basarabiei după războiul Crimeii (1856-1878)*, in „Destin Românesc”, no. 4, 1996, pp. 35-45; idem, *Bălgarskite ucihilišta v Rumânia prez XIX vek. Dokumenti, 1856-1877*, Editura Academiei Bulgare „Prof. Marin Drinov”, Sofia, 1999; idem, *Emigrația: condiție umană și politică în Sud-Estul european*, Editura Academiei Române, Bucharest, 2009.

³ See, for example, the issue of the colonists’ money submitted to the Bank of Odessa. After the 1856-1857 Union, the Tsarist Empire refused giving money to the colonists that were now in the Principality of Moldova, respectively Romania, to determine them to revolt against the Romanian state (acc. Ștefan Petrescu, *Administrație publică și școli în sudul Basarabiei sub administrația românească între 1857 și 1878*, in vol. *Conferința „Centenar Sfatul Țării: 1917–2017”*, Materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, Moldova, November 21 2017, Ed. Editura Lexon PRIM, Chișinău, 2017, pp. 207-218, here pp. 210-211).

⁴ Report of the Governor of the Colonies to the Minister of Finance of Moldova, no. 2543, August 1857 in ANIC, MCIP, dossier 1153/1865, f. 156.

⁵ ANIC, MCIP, dossier 1153/1865, f. 160.

„La noi fiescecare este slobod a și vorbi limba în care a subt țată și care este sufletul nației fiescecăruia”¹, iar „în România o naționalitate bulgară cu privilegiul minunat de a se bucura de toate drepturile politice ale românilor și totuși de a fi națiune bulgară!”²

Aceste cuvinte arată o mare toleranță față de coloniști. Ei puteau învăța și în limba lor, alături de limba română. Utilizarea limbii proprii era de neconceput în perioada stăpânirii ruse.

Profesorul universitar Teodor Veisa, care preda drept civil la Iași, inspector școlar, cerea să se predea în limba română. Nu era o misiune ușoară pentru proaspeții învățători. Abia se legiferaseră introducerea alfabetului latin în Principatele Unite, iar oamenii nu erau obișnuți cu el. Învățătorii nu aveau manuale și instrumentele școlare pentru a-i putea învăța pe elevi. Tocmai de aceea, mulți dintre cei trimiși la catedră din 1857 nu au rămas pe loc, în afară de alte nenumărate vicisitudini³.

În acest tumult, în interimatul său din lunile octombrie-noiembrie 1860 Mihail Kogălniceanu a încercat să anuleze Hrisovul din 1858 acordat de caimacamul Nicolae Conachi-Vogoride. Nu a reușit. Explicația este relativ simplă. În fruntea opoziției conservatoare din cameră, se găsea Barbu Catargiu, un profund jurist, excelent orator, descendent din domnul martir Constantin Brâncoveanu. Mulți dintre membrii adunării legislative erau legați prin interese de Sublima Poartă și de Imperiul Țarist. În fine, domnul Alexandru Ioan Cuza, care inițial l-a susținut pe Mihail Kogălniceanu, l-a părăsit la un moment dat. Actele din arhiva Cuza arată că și domnul era oarecum legat de Imperiul Rus. Dovadă în acest sens este și încercarea lui Alexandru Ioan Cuza de a-l aduce pe tron pe cneazul de Leuchtenberg, Serghie de Beauharnais⁴.

În acest tumult domnul Alexandru Ioan Cuza, susținut și de Mihail Kogălniceanu a insistat ca Vasile Boerescu să elaboreze o lege a învățământului. Pornind de la legislația din 1851, Vasile Boerescu a terminat noua lege a învățământului în anul 1860. Premierul Manolache Costache Epureanu nu a aprobat-o, deoarece a considerat-o prea radicală. Legea, revizuită, a fost adoptată în ședința Consiliului de miniștri prezidată de Cuza la 31 ianuarie 1864. În fine, după noi amendamente ale deputaților și lupte politice între Cuza și legislativ, în 24 noiembrie 1864 Legea a fost aprobată și sancționată prin decret domnesc nr. 1650 și promulgată sub nr. 1150/25 noiembrie 1864. Legea s-a aplicat din septembrie 1865.

---

¹ Raportul Dregătorului Coloniilor către Ministrul de Finanțe al Moldovei, nr. 2543, august 1857 în ANIC, MCIP, dos. 1153/1865, f. 156.

² ANIC, MCIP, dos. 1153/1865, f. 160.

³ Solcanu, op.cit., passim.

⁴ Cf. R. V. Bossy, *Candidați străini la tronurile române în secolele XVIII și XIX*, în „Convorbiri Literare”, nr. 57, decembrie 1925, p. 833-847.

That is why many of those sent to teach from 1857 did not remain in place, apart from other vicissitudes.¹

In this turmoil, in his interim from the months of October-November 1860, Mihail Kogălniceanu tried to cancel the Chrysobull from 1858 granted by kaymakam Nicolae Conachi-Vogoride. He did not succeed. The explanation is relatively simple. Heading the conservative opposition in the chamber was Barbu Catargiu, a profound jurist, excellent orator, descendant of the martyr ruler Constantin Brâncoveanu. Many of the members of the legislative assembly were tied through their interests to the Sublime Porte and the Tsarist Empire. Finally, ruler Alexandru Ioan Cuza, who had initially supported Mihail Kogălniceanu, abandoned him at some point. The documents from the Cuza archive show that the ruler was tied in ways to the Russian Empire. Proof of this is also the attempt of Alexandru Ioan Cuza to bring to the throne the Leuchtenberg Cnjaz, Sergei de Beauharnais.²

In this tumult ruler Alexandru Ioan Cuza, supported by Mihail Kogălniceanu, insisted that Vasile Boerescu should elaborate a new education law. Starting from the 1851 legislation, Vasile Boerescu finished the new law of education in 1860. Prime Minister Manolache Costache Epureanu did not ratify it since he considered it to be too radical. The law, revised, was adopted in the assembly of the Council of Ministers presided by Cuza on January 31, 1864. Finally, after new amendments made by the representatives and political fights between Cuza and the legislative apparatus, on November 24, 1864 the Law was approved and sanctioned through Royal decree no. 1650 and promulgated under no. 1150/November 25, 1864. The law was applied starting from September 1865.

In article 6, related to art. 31, there was specified that the greatest importance was on primary education:

“6. The primary elementary instruction is obligatory and gratis, as is the law in Part I, Chapter II, Section I from the present law.

(...) 31. The elementary instruction is mandatory for all children of both sexes starting from eight and until twelve years of full age...”

This was natural. In the country there were many illiterate people. There could be no progress of the Romanian society without literacy.

Through the curriculum, the pupils that were in the primary schools studied:

“32. The mandatory instruction will comprise the following subjects of study: reading and writing, catechism, notions of hygiene, grammar, geography, history of the earth, administrative law of the earth, the four operations of arithmetic, the legal system of measures and weights.”

---

¹ Solcanu, op.cit., passim.

² Acc. R. V. Bossy, *Candidați străini la tronurile române în secolele XVIII și XIX*, in „Convorbiri Literare”, no. 57, December 1925, pp. 833-847.

Prin articolul 6, raportat la art. 31, se preciza că cea mai mare importanță se acorda învățământului primar: „6. Instrucțiunea primăria elementaria este obligatoria și gratuită, după cum se legiuiesce la Partea I, Cap. II, Secțiunea I, din prezenta lege. 31. Instrucțiunea elementaria este obligatoria pentru toți copiii de amandouă secele începând de la optu pînă la doui-supra-dece ani împliniți ai etatii.”

Era firesc. În țară erau foarte mulți analfabeți. Nu se putea merge înainte de către societatea românească fără știință de carte.

Prin programa de învățământ elevii care erau în școlile primare studiau: „32. Instrucțiunea obligatoria va coprinde urmatoarele obiecte de studiu: citirea și scrierea, catechismul, notiuni de igiena, de gramatica, de geografia, de istoria terei, de dreptu admnistrativi al terei, cele patru lucrări din aritmetica, sistema legale a mesurilor și a greutitilor.”

Prin lege s-a stabilit că cei care predau în învățământul primar erau împărțiți în două categorii: 1. institutorii, care predau în mediul urban; 2. învățătorii, care predau în mediul rural. Între aceste două categorii era și o diferență de venit: institutorii primeau aproximativ 8.000 lei/an și 20 ha pământ arabil, pe care îl întrebunțau pentru necesitățile școlii. La rândul lor, învățătorii primeau câte 5.000 lei/an și 10 ha pământ.

În Basarabia venitul de 8.000 lei/an, adică aproximativ 650 lei/lunar se plătea de către stat numai în orașul Ismail. În conformitate cu noua lege au fost și învățători care au avut continuitate la catedră. Astfel au fost Emanoil Dumbravă¹, Ioan Sălăgeanu², G. Moroșanu³, Alexandru Coșula⁴, Ion Mitanoff⁵ etc. În cele trei județe din sudul Basarabiei, ținând seama de cele scrise de prof. Ion Solcanu, strict în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza, au fost destul de puțini învățători cu continuitate mare, din cauza greutăților enorme. Am exemplificat câțiva dintre ei în rândurile de mai sus.

Localurile de școală, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, erau puțin adecvate procesului de învățământ. În imensa majoritate a cazurilor, erau închiriate casele unor localnici. În cazul orașului Ismail a fost o situație fericită. Acolo a fost rechiziționată fosta cazarmă a armatei ruse. Pentru repararea ei domnitorul Alexandru Ioan Cuza a aprobat să se plătească suma necesară⁶. Pentru celelalte școli urbane au fost închiriate clădiri ale unor localnici. Municipalitățile trebuiau să suporte cheltuielile necesare. O singură școală a făcut excepție, fiind poate cea mai

¹ Solcanu, *op. cit.*, 332-334

² *Idem*, p. 20, p. 336

³ *Idem*, p. 21, 160, 161.

⁴ *Idem*, p. 201.

⁵ *Idem*, p. 14-15.

⁶ Devizul de reparație estimat era de 1714 carboave și 40 copeici; în urma licitației, lucrarea s-a adjudecat pentru suma de 1400 carboave, care a fost aprobată de însuși domnitorul Alexandru Ioan Cuza să fie plătită din fondurile statului (cf. Ion Solcanu, *op. cit.*, p. 206).

Through the law there was established that those who would teach in the primary education would be divided into two categories: 1. the schoolmasters, who taught in the urban areas; 2. The pedagogues, who taught in the rural areas. Between these two categories there was also a difference in income: the schoolmasters gained around 8.000 lei/year and 20 hectares of arable land, which they used for the necessities of the school. In their turn, the pedagogues received 5.000 lei/year and 10 hectares of land.

In Bessarabia the income of 8.000 lei/year, meaning approximately 650 lei/month was paid by the state only in the city of Ismail. According to the new law there have also been teachers who had continuity in professorship. Such were Emanoil Dumbravă,¹ Ioan Sălăgeanu,² G. Moroşanu,³ Alexandru Coşula,⁴ Ion MitanoŃ⁵ etc. In the three counties of Southern Bessarabia, considering what was written by prof. Ion Solcanu, strictly during the reign of Alexandru Ioan Cuza, there were quite few teachers with long continuity, given the enormous hardships. I have exemplified several of them above.

The school locations, during the reign of Alexandru Ioan Cuza, were not quite adequate to the learning process. In the immense majority of cases, the houses of the locals were rented. The case of the city of Ismail was a fortunate situation. In the city there were requisitioned the former barracks of the Russian army. In order to repair them ruler Alexandru Ioan Cuza approved the payment of the necessary sum.⁶ For the other urban schools the buildings of some locals were rented. The municipalities had to support the necessary expenses. One single school was an exception, which was probably the best equipped in the country. This was the Central School of Bolgrad. There the Bulgarian community, benefitting from the income obtained after the provisions of the Chrysobull of kaymakam Nicolae Conachi-Vogoride from 1858, managed to erect a school during the reign of Alexandru Ioan Cuza, with laboratories and boarding school. At the end of the reign of Alexandru Ioan Cuza, in 1866, the Central School of Bolgrad had finished building its boarding school. However it was observed that the pupils of Bulgarian origin were accepted almost exclusively. In the boarding school of the Central School of Bolgrad, few Romanian pupils had been accepted.⁷

---

¹ Solcanu, *op. cit.*, pp. 332-334.

² *Idem*, p. 20, p. 336.

³ *Idem*, p. 21, 160, 161.

⁴ *Idem*, p. 201.

⁵ *Idem*, pp. 14-15.

⁶ The reparation estimate was of 1714 karbovanets and 40 kopeck; following the auction, the work was adjudged for 1400 karbovanets, which was approved by ruler Alexandru Ioan Cuza himself, to be paid from the state funds (acc. Ion Solcanu, *op.cit.*, p. 206).

⁷ Acc. E. Siupiur, *Pătrunderea instituțiilor moderne românești în sudul Basarabiei după războiul Crimeii (1856-1878)*, in „Destin Românesc”, no. 4, 1996, pp. 35-45; I. Solcanu, *op.cit.*, p. 316.

bine dotată din țară. Era Școala Centrală din Bolgrad. Acolo comunitatea bulgară, beneficiind de pe urma veniturilor obținute ca urmare a prevederilor Hrisovului caimacamului Nicolae Vogoride din 1858, a putut ca în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza să ridice o școală, cu laboratoare și cu internat. La sfârșitul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în anul 1866, la Bolgrad Școala Centrală își terminase internatul. S-a constatat însă că erau primiți aproape exclusiv elevi de origine etnică bulgară. Au fost acceptați în internatul Școlii Centrale din Bolgrad puțini elevi români¹.

Originea socială a elevilor, în Basarabia, era cea a fiilor de preoți sau de culaci. Fiii de preoți căutau să obțină un minimum de instrucție în școlile de acasă și apoi să plece către seminariile din Moldova, de la Socola sau Huși, sau din Ucraina, de la Kiev pentru a urma cariera părinților.

Se pare că prima școală primară publică în mediul rural pentru băieți, înființată într-o localitate românească până atunci complet lipsită de școală, a fost cea deschisă în comuna Cartal, plasa Cahulo-Prut, Jud. Bolgrad. Meritul de a fi luptat cu sătenii pentru deschiderea școlii și de a fi reușit l-a avut învățătorul român Zamfir Popescu. El raporta către minister deschiderea cursurilor la 27 septembrie 1857. Școala din Cartal, chiar dacă a debutat greu, s-a remarcat prin continuitate și rezultate foarte bune. Ca urmare, învățătorul Zamfir Popescu urma să fie recompensat prin avansarea lui la gradul de insepctor. Din păcate a murit după zece ani de apostolat la catedra din sudul Basarabiei².

Se pare că prima școală primară publică urbană pentru băieți românească a început să funcționeze în anul școlar 1858-1859 în orașul Ismail³, după ea fiind cele din Chilia (aprilie 1858), Cahul (1858), Reni (1858).

Despre școala primară publică de băieți din Cahul, trebuie scris că ea fusese de fapt înființată în septembrie 1858 ca școală catihetică ținută de arhimandritul Teoctist Scriban. Era o școală cu caracter religios. În această primă fază, ea depindea de autoritatea mitropolitului Sofronie. În anul 1860 s-a dispus unirea între toate școlile catihetice și cele primare publice de băieți. Prin această dispoziție a guvernului, dintr-o dată, atât școlile catihetice, cât și cele primare publice de băieți

---

¹ Cf. E. Siupiur, *Pătrunderea instituțiilor moderne românești în sudul Basarabiei după războiul Crimeii (1856-1878)*, în „Destin Românesc”, nr. 4, 1996, p. 35-45; I. Solcanu, *op.cit.*, p. 316.

² Cf. Ion Solcanu, *op.cit.*, p. 42-43.

³ Idem, p. 201. În legătură cu începuturile școlii primare publice urbane române de băieți din Ismail există o discuție între data propusă de V. A. Urechia și cea susținută de I. Solcanu. Cred că are dreptate cel din urmă autor când scrie că școala primară publică română de băieți din Ismail și-a început cursurile cel mai în 1858. Eu consider chiar că în 1857. Anul de înățământ începea totdeauna în septembrie, ca regulă și se termina în luna august, când se dădeau premiile elevilor. Având în vedere că adresa Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice din Iași către Comitetul Școlar din Ismail se referă la organizarea examenelor finale pentru anul școlar 1857/1858, școala trebuia să funcționeze, cel puțin scriptic, încă din 1857.

The social origin of the pupils, in Bessarabia, was that of the sons of priests or kulaks. The sons of priests sought to obtain a minimum of education in their home schools and then depart for the seminaries in Moldova, in Socola or Huși, or for those in Ukraine, in Kiev, to follow in the footsteps of their fathers' careers.

It seems that the first public primary school in the rural environment for boys, established in a Romanian settlement until then deprived of a school, was the one opened in the commune of Cartal, the Cahulo-Prut administrative division, Bolgrad County. The merit of fighting the villagers for opening the school and having accomplished this belongs to Romanian teacher Zamfir Popescu. He reported to the ministry the opening of the courses on September 27, 1857. The school of Cartal, even with its hard debut, was remarked by its continuity and very good results. Therefore, teacher Zamfir Popescu was to be rewarded by advancement to the grade of inspector. Unfortunately he died after ten years of apostleship at the desk in Southern Bessarabia.¹

It seems that the first urban Romanian public primary school for boys started to function in the school year of 1858-1859 in the city of Ismail,² after which there followed those in Chilia (April 1858), Cahul (1858), Reni (1858).

On the public primary school for boys in Cahul, there must be written that it was in fact founded in September 1858 as a catechist county school by archimandrite Teoctist Scriban. It was a school with religious character. In this first phase, it depended on the authority of metropolitan Sofronie. In 1860 there was ordered the union between all catechist and public primary schools for boys. Through this provision of the government, suddenly, all local catechist schools and public primary schools for boys received a different importance.³ The catechist school became the public school, since in Cahul there was no other public primary school for boys.

Bishop Teoctist Scriban was not satisfied with this success. In Ismail he also established a theological seminary.

In the year 1857/1858 thanks to the spirited bishop Teoctist Scriban, in Ismail there was founded an Orthodox theological seminary. It was established as a learning institution that corresponded to the first stage of secondary education.

---

¹ Acc. Ion Solcanu, *op.cit.*, pp. 42-43.

² Idem, p. 201. There is a discussion on the beginnings of the urban public primary school for boys in Ismail, between the date proposed by V. A. Urechia and that proposed by I. Solcanu. I believe that the latter author is right when he writes that the public primary school for boys in Ismail had begun its courses in May 1858 at the latest. I even consider that it was in 1857. The school year always began in September, as a rule, and it finished in August, when the pupils were awarded prizes. Considering that the address of the Department of Cults and Public Instruction in Iași to the School Committee in Ismail refers to the organisation of the final examinations for school year 1857/1858, the school should have been functioning, at least in theory, from 1857.

³ Ion Solcanu, *op. cit.*, pp. 201-202; 241-242.

locale au căpătat altă greutate¹. Școala catihetică a devenit școală publică, deoarece în Cahul nu exista alta primară publică de băieți.

Arhiereul Teoctist Scriban nu s-a mulțumit cu acest succes. În Ismail el a mai înființat un Seminar teologic.

În anul 1857/1858 datorită inimosului arhiereu Teoctist Scriban, la Ismail a luat ființă un Seminar Teologic ortodox. El a fost înființat ca o instituție de învățământ care corespundea primei trepte de învățământ secundar. Ca urmare, au fost atrași de la început aproape 40 elevi, care din primul an 1857/1858 au început să urmeze cursurile catihetice în limba română în această școală românească din Ismail. Profesor și director era Teoctist Scriban, ajutat inițial de preotul Gheorghe Bârgăoanu. Remarcându-se succesul acestui Seminar teologic, târziu, abia în anul 1864 domnitorul Alexandru Ioan Cuza a aprobat un decret de finanțare al Seminarului, la 14 noiembrie 1864².

O altă inițiativă a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, probând deschiderea sa pentru învățământ, a fost aceea de a aproba la 21 septembrie 1860 deschiderea unui Seminar Pedagogic la Ismail. Nu s-a materializat dispoziția în timpul domniei sale. La 22 octombrie 1860 premierul și interimar la învățământ Mihail Kogălniceanu a cerut domnului să aprobe mutarea Școlii preparandale (școală normală) prevăzută a se deschide la Ismail la Piatra Neamț. A motivat că în Basarabia pe moment nu erau suficienți învățători români pentru a-și trimite copiii la această școală³. Ideea a rămas. Târziu, în anul 1877 a fost reluată inițiativa de a fi înființate școli normale și în județele sudice ale Basarabiei, precum și în Turnu-Severin. Pentru Ismail a fost prea târziu. Cneazul Gorceakov a impus României să cedeze Imperiului Rus județele Cahul, Bolgrad și Ismail în 1878.

În schimb, locuitorii din Ismail, un port înfloritor, cu mulți comercianți, au obținut înființarea unei Școli comerciale. Era necesară pentru a-i învăța pe tineri să lucreze în domeniul evidențelor și contabilității comerciale. Această școală își avea începuturile în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Atunci un grup de 17 negustori de vază donaseră un pătrar de teren cu clădiri în centrul orașului și două sume: una de 44.000 carboave și alta de 50.000 carboave, pentru înființarea a două școli: una comercială și una de fete. În urma nefericitei intervenții a primăriei din localitate, care dorea să administreze ea donația, s-a reușit ca abia în 1867 să se accepte donația de către guvern și în 1868 să fie primite aprobările pentru deschiderea cursurilor școlare⁴. Ca atare, nu pot spune că această școală a fost o realizare care să funcționeze în timpul lui Cuza. Ea își are însă începuturile, nașterea ideii și a dorinței, în timpul acestui domn al unirii. După cum spunea Elena Siupiur,

¹ Ion Solcanu, op. cit., p. 201-202; 241-242.

² Cf. Decret nr. 1602/14 noiembrie 1864.

³ Ion Solcanu, op. cit., p. 322.

⁴ Idem, p. 322 și urm.

Therefore, even from the start almost 40 pupils were attracted, who from the first year 1857/1858 started to follow the catechist courses in Romanian in this Romanian school in Ismail. Professor and principal was Teoctist Scriban, initially helped by priest Gheorghe Bârgăoanu. Remarking the success of this theological seminary, as late as in 1864, ruler Alexandru Ioan Cuza approved a decree of financing the Seminary, on November 14, 1864.¹

Another initiative of ruler Alexandru Ioan Cuza, proving his openness towards the education system, was of approving on September 21, 1860 the opening of a Pedagogic Seminary in Ismail. This provision did not materialize during his reign. On October 22, 1860 prime minister and education interim Mihail Kogălniceanu asked the ruler to approve the moving of the Preparatory School (normal school) that was supposed to open in Ismail to Piatra Neamț. He reasoned that in Bessarabia for the moment there were not sufficient teachers to send the children to this school.² The idea remained. Late, in 1877, the initiative of also founding normal schools in the southern counties of Bessarabia as well as in Turnu Severin was resumed. For Ismail it was too late. Cnjaz Gorchakov compelled Romania to cease to the Russian Empire the counties of Cahul, Bolgrad, and Ismail in 1878.

Instead, the inhabitants of Ismail, a flourishing port with many merchants, had obtained the founding of a Commercial school. This was necessary to teach the youth how to work in the field of accountancy and commercial bookkeeping. This school had its beginnings in the time of Alexandru Ioan Cuza's reign. Then a group of 17 prestigious merchants had donated a square of land with buildings in the centre of the city and two sums: one of 44.000 karbovanets and another of 50.000 karbovanets, for the founding of two schools: a commercial one and one for girls. Following the unfortunate intervention of the city hall, that wished to administer the donation, it was only in 1867 that the government accepted the donation and in 1868 that the endorsements for the opening of the school classes were received³. Therefore, I cannot say that this school was an accomplishment that functioned during Cuza's reign. It does however have its beginnings, the birth of the idea and desire, in the time of this ruler of the Union. As Elena Siupiur said, it was a new introduction of a modern European institution in the Bessarabian counties that united with Romania.

It must not be forgotten, however, that in some villages there functioned mixed schools. This situation was encountered in the counties of Cahul, Bolgrad, Ismail, until there appeared public primary schools destined only for girls.

The public schools for girls had appeared later than those for boys.

---

¹ Acc. Decree no. 1602/ November 14, 1864.

² Ion Solcanu, op. cit., p. 322.

³ Idem, p. 322 și urm.

a fost o nouă introducere a unei instituții moderne europene în județele unite cu România ale Basarabiei.

Nu trebuie să se uite că în unele sate au funcționat școli mixte. A fost o situație care s-a întâlnit în județele Cahul, Bolgrad, Ismail, până când au apărut școlile primare publice destinate numai fetelor.

Școli publice pentru fete au apărut mai târziu ca cele pentru băieți.

În Basarabia organizarea școlilor primare rurale pentru fete s-a făcut greu, după discuții îndelungate. Abia în anul 1869, în timpul domniei principelui Carol I s-a ajuns la deschiderea primei școli primare rurale pentru fete în regiune satul Congaz, plasa Ismail, Jud. Bolgrad.

Programa de învățământ conform legii din 1864 era aceeași ca pentru școlile de băieți. În școlile de fete se mai adăuga învățarea gospodăriei, prevăzută special în legea din 1864.

O situație mai bună a fost la școlile primare pentru fete în orașe. În anul 1857 sau cel mai târziu la începutul lui 1858 au început cursurile la prima școală primară de fete urbană, cea din Bolgrad. Se poate face această afirmație deoarece în iulie 1858 s-a dat examen de absolvire pentru elevele din clasa I primară de acolo. Profesorul Petre Costandache a consemnat că a asistat la acel examen, în calitate de dregător colonial și al domeniilor statului. El a constatat că elevele își însușiseră bine limba română care era predată de profesoara Profira Bălăceanu. În luna septembrie din același an 1858 s-a deschis școala publică primară pentru fete în orașul Ismail. Acolo urma să fie directoare și să predea principalele cursuri profesoara Maria Dervenis, născută Tutov. Ea a venit în Ismail împreună cu soțul ei, George Dervenis. Acesta urma să aibă și el un post de profesor la aceeași școală publică primară de fete, fiind autorizat de minister pentru predarea limbilor franceză și greacă. Ulterior, se vor deschide școli primare publice pentru fete în Chilia (cca.1862), Reni (cca. 1862), Cahul (cca. 1865)¹.

Localurile școlilor publice primare urbane de fete au fost deosebite în fiecare oraș. La Bolgrad au beneficiat de o clădire mare, spațioasă, lângă biserică, în centrul orașului, unde a funcționat până în 1869. În Ismail a fost închiriată o clădire pentru care municipalitatea plătea 3000 lei anual. Este foarte probabil ca și în celelalte orașe – Chilia, Reni, Cahul – să fi fost întrebuințate tot clădiri închiriate. În vizita sa în regiune, făcută imediat după ce a preluat tronul, după 5/17 noiembrie-8/20 noiembrie 1866, principele Carol I a remarcat că existau școli întreținute².

Mobilierul și dotările necesare școlilor primare publice, atât pentru cele de băieți, cât și pentru fete, trebuia asigurat prin cheltuiala municipalităților. În cazul în care necesarul de cheltuieli depășeau posibilitățile locale, se făceau solicitări

¹ Ibidem.

² Cf. *Memoriile Regelui Carol I al României, de un martor ocular (1866-1869)*, Ed. Machiavelli, București, 1994, p. 134-136.

In Bessarabia the organization of primary rural schools for girls was done with hardship, after lengthy discussions. Only in 1869, during the reign of Prince Carol I, did the opening of the first rural primary school for girls happen, in the village of Congaz, Ismail administrative division, Bolgrad County.

The curriculum according to the law from 1864 was the same as for the schools for boys. In the schools for girls there was also taught housekeeping, as specially provided by the law in 1864.

A better situation was in the schools for girls in the cities. In 1857 or in 1858 at the latest there began the courses at the first urban primary school for girls, the one in Bolgrad. This affirmation can be made because in July 1858 there was a graduation examination for the First primary class of that school. Professor Petre Costandache recorded that he had assisted at that examination, in his quality as governor of the colonies and the state domains. He observed that the pupils had properly appropriated the Romanian language which was taught by Professor Profira Bălăceanu. In September of the same year 1858 there was opened the public primary school for girls in the city of Ismail. There, Professor Maria Dervenis, nee Tutov, was supposed to be principal and teach the main classes. She arrived in Ismail with her husband, George Dervenis. He was also supposed to have a teaching position at the same primary school for girls, being authorized by the ministry to teach French and Greek. Subsequently, there would be opened public primary schools for girls in Chilia (cca. 1862), Reni (cca. 1862), Cahul (cca. 1865)¹.

The premises of the public primary schools for girls were different for every city. In Bolgrad they benefited from a large, spacious building, next to the church, in the centre of the city, where it functioned until 1869. In Ismail there was rented a building for which the municipality paid 3000 lei per year. It is very probable that in the other cities – Chilia, Reni, Cahul – there were also used rented buildings. During his visit in the region, made immediately after ascending to the throne, after 5/17 November – 8/20 November, 1866, Prince Carol I had remarked that there existed well-kept schools.²

The furniture and features necessary for the public primary schools, both for boys and for girls, had to be provided at the municipality's expense. In the cases where the necessary expenses exceeded the local possibilities, there were made requests from the central authorities. Professor Ion Solcanu and Elena Siupiur had recorded many promises. Unfortunately, few of them were completely respected.

In that which regards the manuals, since the primary public education was mandatory since 1864, and since in case of inobservance of the provisions to send

---

¹ Ibid.

² Acc. *Memoriile Regelui Carol I al României, de un martor ocular (1866-1869)*, Ed. Machiavelli, Bucharest, 1994, pp. 134-136.

către autoritățile centrale. Profesorul Ion Solcanu și Elena Siupiur au înregistrat multe promisiuni. Din păcate, puține dintre ele s-au respectat în totalitate.

În ceea ce privește manualele, cum învățământul primar public era obligatoriu din 1864, iar în cazul nerespectării prevederilor de a se trimite copii la școală părinții sau tutorii erau amendați, s-a cerut să se trimită și manuale aprobate de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (art. 18 din Legea din 1864). Chiar din 1863, deci înainte de sancționarea și promulgarea Legii instrucțiunii publice, au fost publicate manuale de foarte bună calitate. Astfel, de exemplu, în 1863 apărea a șaptea ediție a manualului „Carte de lectură pentru clasa a II-a primară”, de Barbu Ștefănescu Delavrancea (**FOTO 1**). Autorul, el însuși era atunci profesor pentru Clasa a III-a primară. Acest manual a fost răspândit în toată țara, deci și în școlile primare din Basarabia.

Este demn de reținut că și în învățământul secundar – seminarul teologic, școala comercială, viitoarele școli secundare de fete – au fost folosite manuale care circulau în învățământul secundar din Principatele Dunărene. Pot să citez în acest sens „*Elemente de Istoria Generale, lucrate în limba franceză supt direcțiunea dlui Victor Duruy*, după ultima programă a universității din Paris pentru învățământul lyceelor Franciei, traduse și adausse pentru usul classilor de istoria alle gymnasiului din Tierra Românească, de Al. I. Cretiescu, professoriu de istorie la collegiul și la școala militară din București, Tom I, Istoria Timpurilor Vechi”, Tipografia Colegiului Național, București, 1856, care e tipărit în alfabetul de tranziție (**FOTO 2**).

Pot să scriu în final, în mod concluziv, că în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza s-a realizat un progres extraordinar în domeniul învățământului românesc în Județele Cahul, Bolgrad și Ismail. Adică ele erau acea parte a Moldovei care se reunise în mod firesc cu Principatul Moldovei, respectiv cu Principatele Unite. Din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în cele trei județe a debutat o modernizare și europenizare prin învățământ. A fost forma cea mai puternică și mai eficace de oprire și îndepărtare a rusificării populației din această zonă. Se îndepărta cu tact și înțelepciune, prin învățământ, rusificarea populației de acolo. A fost o muncă tenace, zilnică, îndeplinită de niște oameni dedicați țării. Au reușit să obțină rezultate excelente, în condițiile de atunci, la care puțini se așteptau. Urmașii lui Alexandru Ioan Cuza au profitat din plin de pe urma rezultatelor obținute de el și în domeniul învățământului. Românii din Basarabia veniți pentru liceu la Iași sau București li s-a deschis poarta pentru a merge mai departe către universitățile române sau europene din Viena, Paris, Berlin, Praga. Să nu se uite spre exemplu că datorită înțelepciunii guvernanților României, de a permite școală în limba minorităților, din timpul lui Alexandru Ioan Cuza s-a dezvoltat Școala centrală din Bolgrad. Aceasta a fost singura școală secundară bulgărească din afara țării, înainte de eliberarea Bulgariei. Au fost merite extraordinare ale domnitorului Alexandru Ioan Cuza căruia învățământul românesc și nu numai îi datorează enorm.

the children to school the parents or tutors were fined, it was requested to send manuals approved by the Ministry of Cults and Public Instruction (art. 18 from the 1864 Law). Even from 1863, so before the sanctioning and promulgation of the Law of public instruction, there have been published manuals of great quality. Thus, for example, in 1863 there appeared the seventh edition of the manual “Book of reading for the 2nd primary class”, by Barbu Ștefănescu Delavrancea (**Foto 1**). The author himself was at the time professor for the 3rd primary class. This manual was spread all over the country, so also in the primary schools of Bessarabia.

It is worth remembering that also in the secondary education – the theological seminary, the commercial school, the future secondary schools for girls – there were used manuals that circulated in the secondary education system of the Danubian Principalities. In this regard I can cite the work “*Elemente de Istoria Generale, lucrate în limba franceză supt direcțiunea dlui Victor Duruy*, după ultima programă a universității din Paris pentru învățământul lyceelor Franciei, traduse și adausse pentru usul classilor de istoria alle gymnasiumului din Tierra Românească” by Al. I. Cretiescu, which is printed in the transition alphabet. (**Foto 2**)

I can finally write as a conclusion that during the reign of Alexandru Ioan Cuza there has been made extraordinary progress in the field of the Romanian education in the counties of Cahul, Bolgrad, and Ismail. Meaning, these were that part of Moldova that had been naturally reunited with the Principality of Moldova, and the United Principalities respectively. From the time of Alexandru Ioan Cuza’s reign, in the three counties there debuted a modernization and Europeanization through learning. This was the most powerful and most efficient form of stopping and removing the Russification of the population in the area. The Russification of the populace of the area was tactfully and wisely removed through education. This was the tenacious, daily work accomplished by people dedicated to the country. They managed to obtain excellent results, in the given conditions, which few had expected. The followers of Alexandru Ioan Cuza had fully profited from his results in the field of education. The Romanians from Bessarabia who came in the high schools of Iași or Bucharest had an open gate to go further on to the universities of Romania or those in Vienna, Paris, Berlin, Prague. There must not be forgotten for example that due to the wisdom of the governors of Romania, who allowed the education in minority languages, the Central school of Bolgrad was able to be developed. This was the only secondary Bulgarian school outside of the country, from before the liberation of Bulgaria. These were the extraordinary merits of ruler Alexandru Ioan Cuza to whom the Romanian education and more owe enormously.

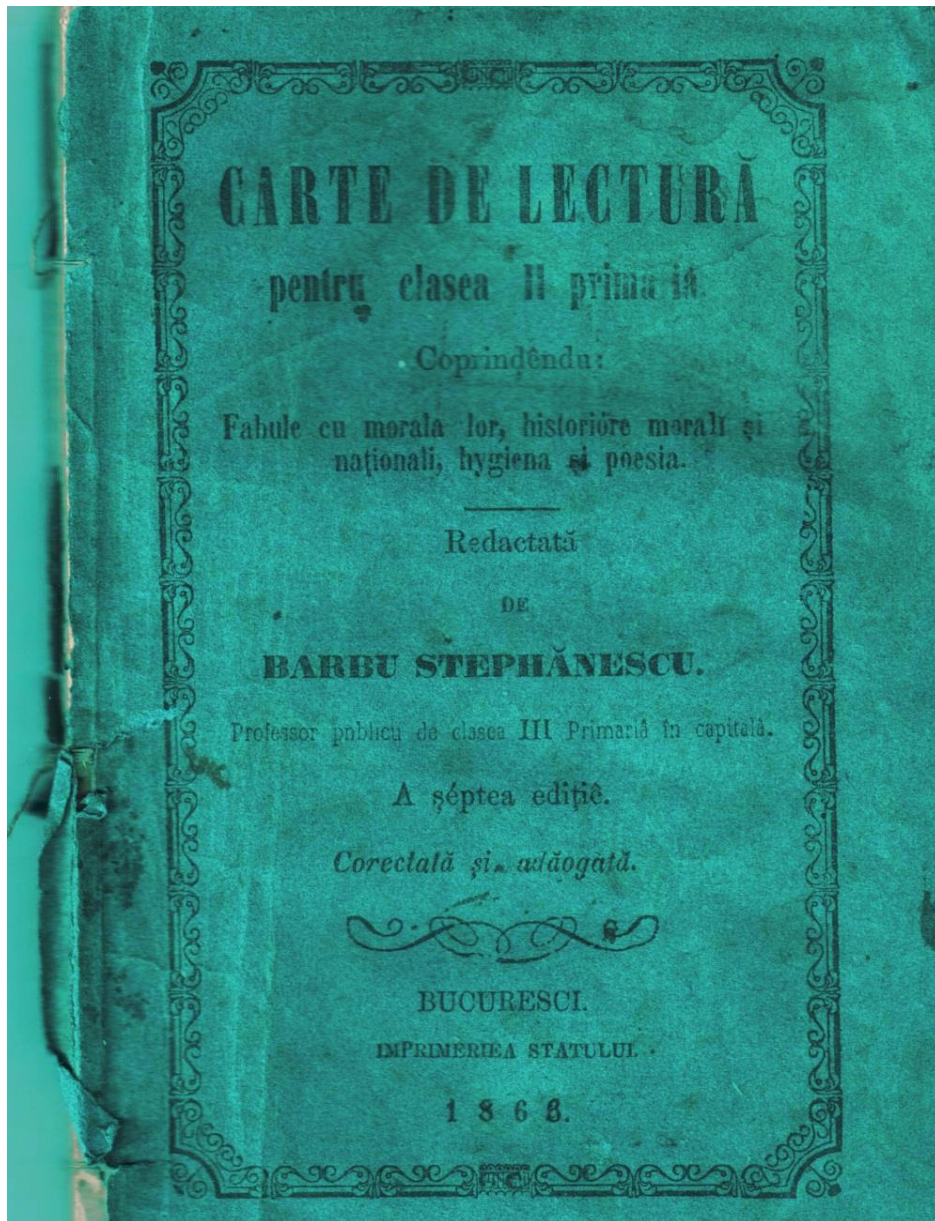

Photo 1

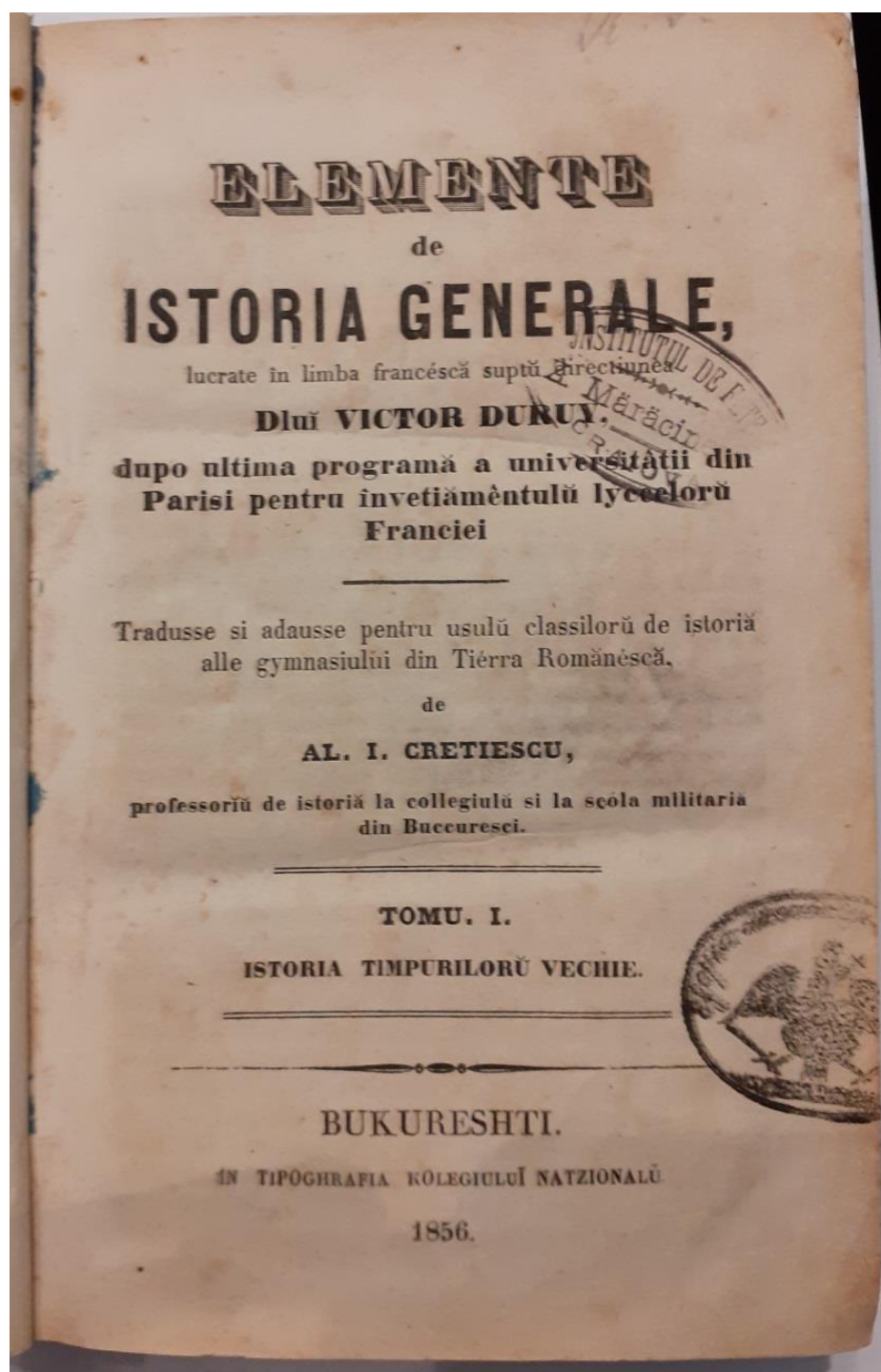

Photo 2